
Pensjonsreformen: Effekter på sysselsettingen

AV: ESPEN HALLAND DAHL OG OLE CHRISTIAN LIEN

SAMMENDRAG

Fleksibel pensjoneringsalder ble innført fra januar 2011. Frem til september 2011 var det drøye 30 000 personer som hadde benyttet seg av muligheten til å ta ut alderspensjon før 67 år. Hele fem av seks av de nye mottakerne var menn. En del av denne forskjellen skyldes at flere kvinner enn menn allerede hadde benyttet seg av andre pensjonsordninger, og at det er flere kvinner enn menn som ikke har høy nok pensjonsopptjening til å ta ut alderspensjon før 67 år. Men selv om vi korrigerer for dette, er det en langt høyere andel menn som har tatt ut alderspensjon.

Andelen 62–66-åringer som mottar en form for pensjon – alderspensjon, uførepensjon, avtalefestet pensjon eller etterlattepensjon – har som følge av dette økt fra 57–58 prosent i perioden 2008–2010 til 65 prosent i september 2011. Selv om flere mottar pensjon, har likevel sysselsettingen økt for den samme aldersgruppen. Seks av ti alderspensjonister under 67 år arbeider ved siden av pensjonen. De fleste av disse ser til ut til å arbeide heltid – nesten fire av fem har en avtalt arbeidstid på over 30 timer. Sysselsettingen har dessuten økt fra 2010 til 2011 for alle aldersgrupper over 60 år, og utviklingen er mer positiv enn for befolkningen for øvrig.

Det er også en høyere andel av 62–66-åringer som fortsetter i arbeid i 2011 enn i 2010. Industri og bergverksdrift og utvinning peker seg ut som næringer der antallet som har fortsatt i arbeid øker mest. Sysselsettingen blant de over 60 år har økt over flere år. Vi kan derfor ikke si sikkert i hvilken grad økningen skyldes pensjonsreformen og i hvilken grad andre forhold har spilt inn. Nedgang i arbeidsledigheten, høyere utdanningsnivå blant eldre og holdningsendringer blant arbeidstakere og arbeidsgivere kan også ha ført til høyere sysselsetting.

INNLEDNING

Pensjonsreformen trådte i kraft fra januar 2011. Det ble da mulig å ta ut alderspensjon fra folketrygden fra 62 år, og man får høyere årlig pensjon hvis man venter med uttaket. Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen blir redusert. Vi skal i denne artikkelen se om vi allerede nå kan se noen effekter av pensjonsreformen på sysselsettingen.

Det er først og fremst følgende sider ved pensjonsreformen som kan bidra til økt sysselsetting:

- Nøytrale uttaksregler gir høyere alderspensjon ved utsatt pensjoning, noe som gjør det mer attraktivt å fortsette i arbeid.
- Alderspensjonen kan fritt kombineres med arbeid, noe som gir sterke økonomiske insentiver til arbeid. Reglene har hele tiden vært slik for personer over 70 år, og dette ble også innført for 67–69-åringer allerede i perioden 2008–2010. Det nye fra 2011 er at alderspensjonen kan tas ut fra 62 år, slik at også 62–66-åringer kan kombinere arbeid og alderspensjon uten at pensjonen reduseres. For mottakere av

avtalefestet pensjon (AFP) mellom 62 og 66 år var det tidligere slik at pensjonen ble redusert om man arbeidet ved siden av pensjonen, og det er fortsatt slik for AFP i offentlig sektor.

- Nye skatteregler fra 2011 gjør det gunstigere enn før å kombinere arbeid og alderspensjon: Med de tidligere skattereglene kunne marginals-katten ved å arbeide ved siden av pensjonen bli så høy som 55 prosent selv for beskjedne arbeidsinntekter. Med de nye reglene faller den maksimale marginals-katten til drøye 35 prosent (før effekten av eventuell toppskatt).¹
- Hvis levealderen i befolkningen øker, innebærer levealdersjusteringen at fremtidige generasjoner må arbeide noe lenger og utsette uttaket av alderspensjon for å få samme pensjon som dagens pensjonister.
- Nye opptjeningsregler for alderspensjon gir bedre økonomiske insentiver til arbeid ved at alle år i arbeid teller for pensjonsopptjeningen. Gamle opptjeningsregler ga full pensjon etter 40 år i arbeid.

¹ Se Prop. 1 LS (2010–2011) fra Finansdepartementet.

Nye opptjeningsregler for alderspensjon trer gradvis i kraft fra 1954-årskullet, og det er først i 2016 vi vil få de første pensjonistene som omfattes av disse reglene. Dessuten har levealdersjusteringen foreløpig hatt liten effekt siden den nettopp har blitt innført. Hvis pensjonsreformen har påvirket sysselsettingen positivt allerede nå, må det derfor ha skjedd som følge av de første tre punktene – nøytrale uttaksregler, at alderspensjonen fritt kan kombineres med arbeid og nye skatteregler.

Det er også enkelte forhold ved pensjonsreformen som kan bidra til å påvirke sysselsettingen negativt. Personer som tidligere ikke har hatt noen tidligpensjonsordning har nå fått muligheten til å ta ut alderspensjon før 67 år. Det kan bidra til at enkelte som ellers ville blitt nødt til å fortsette i arbeid, heller velger å slutte i arbeid og ta ut alderspensjon.

Erfaringer fra Sverige tyder på at innføringen av deres pensjonsreform – som den norske i stor grad er formet etter – medførte en umiddelbar økning i sysselsettingen for de første årskullene som ble utsatt for nytt pensjonssystem (Pensjonsmyndigheten, 2011). Det viste seg at gjennomsnittlig avgangsalder fra arbeid økte fra 1937-kullet til 1940-kullet med et halvt år.

Det ble videre innført nye regler for AFP i privat sektor fra 2011. Mens dette tidligere var en egen tidligpensjonsordning man kunne ta ut mellom 62 og 66 år, har privat AFP nå blitt et tillegg man får på toppen av alderspensjonen. Privat AFP omfattes da også av de samme nøytrale uttaksreglene som alderspensjon. Siste mulighet til å ta ut privat AFP etter gamle regler var i 2010. Overgangsreglene har påvirket en del privatansatte til å ta ut AFP tidligere enn de ellers ville ha gjort. Ettersom den gamle AFP-ordningen i privat sektor har strenge regler for avkorting mot arbeidsinntekt, kan dette også isolert sett ha medført en nedgang i sysselsettingen.

Vi forventer at sysselsettingen blant offentlig ansatte i mindre grad blir påvirket av reformen. Det skyldes at offentlig AFP fortsatt er egen tidligpensjonsordning du kan ta ut mellom 62 og 67 år. Og offentlig AFP blir redusert ved kombinasjon med arbeid. Offentlig ansatte kan i stedet ta ut alderspensjon før 67 år, men det vil normalt ikke lønne seg med mindre man fortsetter i fullt arbeid ved siden av pensjonen. Offentlig ansatte har dessuten fortsatt en tjenstepensjonsordning der tjenstepensjonen blir redusert om du arbeider ved siden av pensjonen.²

Pensjonsreformen vil i hovedsak kunne påvirke tilbudet av arbeidskraft. Hvorvidt reformen vil føre til økt sysselsetting, vil også avhenge av om arbeidskraftetterspørselen øker. Denne etterspørselen er avhengig av blant annet konjunktorene, men på lang sikt vil et økende antall eldre i forhold til befolkningen i yrkesaktiv alder gi stort behov for arbeidskraft.

² Dette gjelder riktignok bare hvis arbeidsforholdet er i offentlig sektor.

Datagrunnlag

Tallgrunnlaget er hentet fra NAVs stønadsregistre for pensjoner og fra Arbeidsgiver- og arbeidstakerregisteret (Aa-registeret). Aa-registeret blir administrert av NAV og er basert på innrapporteringer fra bedrifter om blant annet påbegynte og avsluttede arbeidsforhold og om avtalt ukentlig arbeidstid.

Vi må ta noe forbehold om kvaliteten på dataene fra dette registeret, da det kan forekomme mangler eller forsinkelser i innrapporteringen. Erfaring tilsier at bedrifter oftere er senere ute med å rapportere inn opphør av arbeidsforhold enn påbegynte arbeidsforhold. Dette kan medføre at vi til en viss grad overvurderer andelen som er i arbeid i de eldre aldersgruppene, hvor det er mange som slutter i arbeid. Villund (2010) finner imidlertid godt samsvar mellom registerdata fra Aa-registeret og data fra Arbeidskraftundersøkelsen, som er en spørreundersøkelse Statistisk sentralbyrå gjennomfører. Usikkerheten knytter seg særlig til *nivået* på indikatorene vi følger, mens vi antar at utviklingen over tid og mellom grupper i mindre grad er påvirket av dette.

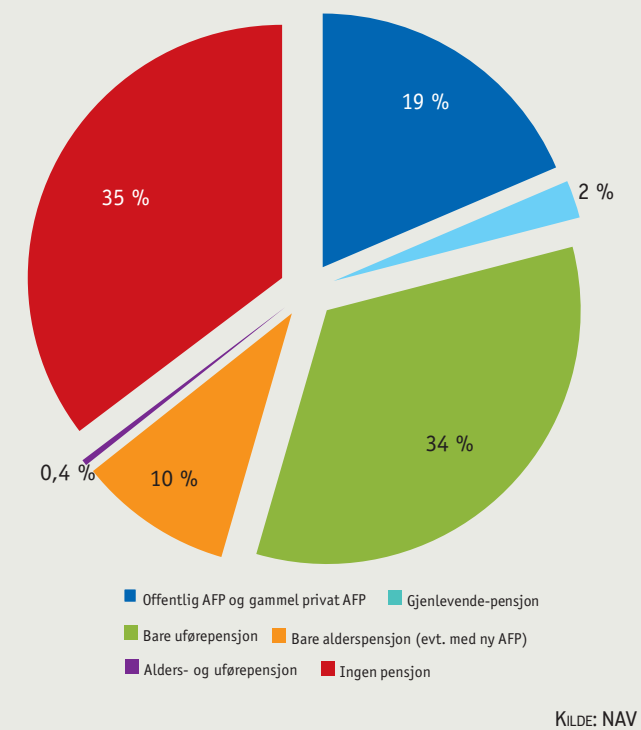
På grunn av problemer med hvordan data innrapporteres fra offentlige AFP-leverandører, finnes det foreløpig ikke komplett informasjon om hvem som mottar AFP i offentlig sektor etter 2008. Vi har derfor anslått hvem som mottar denne ytelsen i tillegg til de som finnes i NAVs registre. Dette er gjort ved å benytte informasjon fra Aa-registeret i perioden fra 2007 til 2011. Vi har antatt at personer som har arbeidet i offentlig sektor i disse årene, og som har sluttet i arbeid uten å være registrert med noen pensjonsytelse i juni 2011, i realiteten er mottakere av AFP i offentlig sektor. Dette gir et anslag for antall mottakere som andel av befolkningen mellom 62 og 66 år som er på samme nivå som i 2008.

FLERE ENN FØR HAR TATT UT PENSJON MELLOM 62 OG 67 ÅR

I september 2011 var det drøye 30 000 personer³ under 67 år som mottok alderspensjon. Hele fem av seks av disse mottakerne var menn. En del av denne forskjellen skyldes at flere kvinner enn menn allerede hadde benyttet seg av andre pensjonsordninger (uførepensjon, AFP eller etterlattepensjon), og at det er flere kvinner enn menn som ikke har høy nok pensjonsopptjening til å oppfylle vilkårene for å ta ut alderspensjon før 67 år. Men selv om vi korrigerer for dette, finner vi at en langt høyere andel menn har tatt ut alderspensjon. Vi anslår at rundt 32 prosent av de mennene som har hatt mulighet til å ta ut

³ Siden alderspensjon tidligere kunne tas ut først fra måneden etter fylte 67 år, har vi i dette tallet også medregnet alderspensjonister i den måneden de fyller 67 år.

Figur 1:
Befolkningen i aldersgruppen 62–66 år i september 2011 fordelt etter pensjonsstatus

alderspensjon før 67 år nå har gjort dette, mens tilsvarende andel for kvinner er 12 prosent.

Pensjonsreformen har ført til at en høyere andel 62–66-åringene mottar en form for pensjon i år sammenlignet med tidligere år. Figur 1 viser hvordan befolkningen i alderen 62–66 år fordelte seg i september 2011 etter hva slags pensjon disse mottok. I september var det hele 65 prosent av 62–66-åringene som mottok en pensjon (alderspensjon, uførepensjon eller AFP). Mottakere av alderspensjon utgjorde drøye 10 prosentpoeng av disse. Til sammenligning var det bare 57–58 prosent av befolkningen i samme aldersgruppe som mottok pensjon ved utgangen av årene 2008–2010.

Hvis vi grovt anslår at pensjonsreformen har ført til at 7 prosent flere av 62–66-åringene har tatt ut pensjon, så utgjør dette om lag 20 000 personer. Vi kan da konkludere med at bare om lag én av tre av de nye alderspensjonistene under 67 år har tatt ut alderspensjon i stedet for en annen pensjonsytelse. Om lag to av tre ville sannsynligvis ikke mottatt pensjon om reformen ikke hadde blitt innført.

Et viktig formål med pensjonsreformen har vært å sikre et økonomisk bærekraftig pensjonssystem.⁴ Siden pensjonistene må bære regningen ved tidliguttak selv, i form av

⁴ Delmål 5 for pensjonspolitikken, se s. 136, Prop 1 S (2011–2012) fra Arbeidsdepartementet.

livsvarig lavere årlig pensjon, er det høye tallet på antall tidligpensjonister i seg selv ikke så bekymringsverdig. Likevel vil progressive skatteregler føre til lavere fremtidig skatteinngang når mange tar ut alderspensjonen tidlig.

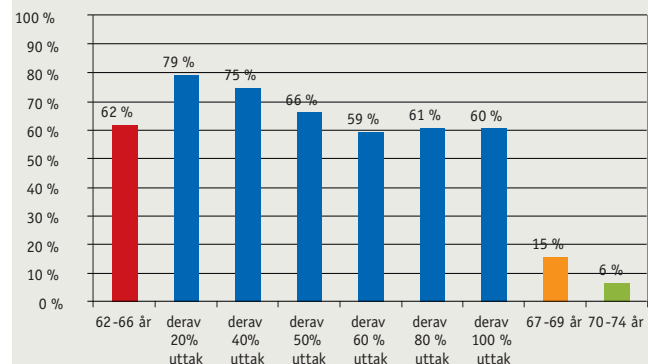
At flere menn enn kvinner har tatt ut alderspensjonen tidlig, kan også bidra til svekket økonomisk bærekraft. Det skyldes at uttaksreglene for alderspensjon er beregnet ut fra gjennomsnittstall for forventet levealder. Siden menn har kortere forventet levealder enn kvinner, vil statens utgifter til alderspensjon kunne bli høyere enn forventet. Vi må også regne med at folk har et visst grunnlag for å vurdere sin egen forventede levealder, for eksempel basert på livsstil og helsetilstand. Hvis folk med kort forventet levealder i større grad tar ut pensjonen tidlig – og omvendt for de med lang forventet levealder – vil det kunne bidra ytterligere til økte pensjonsutgifter på lang sikt.

Det er også argumenter som trekker i motsatt retning. Dersom mange kombinerer arbeid og alderspensjon, kan dette utløse økt toppskatt og eventuell formueskatt. Justeringen av pensjonen for levealder er dessuten basert på historiske tall for levealder, til og med det året pensjonisten fyller 61 år. Dersom levealderen fortsetter å øke, kan mange pensjonister regne med å leve lenger enn forutsatt ved beregningen av pensjonen. Det kan isolert sett gjøre det mer attraktivt å vente med uttaket.

SEKS AV TI JOBBER VED SIDEN AV ALDERSPENSJONEN

Det mest vesentlige for den økonomiske bærekraften i pensjonssystemet er imidlertid hvorvidt de som har tatt ut alderspensjon før 67 år bidrar til verdiskapingen gjennom å fortsette i jobb. Og alt tyder på at det er en høy andel av

Figur 2:
Alderspensjonister i alderen 62–74 år i juni 2011 – andel som arbeider ved siden av pensjonen

de nye alderspensjonistene som har valgt å fortsette i arbeid etter pensjonsuttaket. Vi har her tall til og med juni 2011, og det var da 62 prosent av alderspensjonistene under 67 år som var registrert i arbeid (se figur 2). Andelen som arbeider er høyere blant de som har valgt å ta ut en gradert alderspensjon, men selv blant mottakerne av 100 prosent alderspensjon var det hele 60 prosent som var i arbeid i juni.

Vi har sett at pensjonsreformen hittil har ført til at mange har tatt ut pensjon tidligere enn de ellers ville ha gjort. Mange av de som kombinerer arbeid og alderspensjon, ville derfor sannsynligvis bare vært i arbeid uten å motta noen pensjon dersom pensjonsreformen ikke hadde blitt innført.

Det er langt fra alle av de nye alderspensjonistene under 67 år som var i arbeid før de tok ut alderspensjon. Bare 69 prosent av disse var registrert i arbeid før de tok ut alderspensjon (tall for desember 2010). Det innebærer at nesten 90 prosent av denne gruppen har fortsatt i arbeid. Denne andelen er like høy både for kvinner og menn. Og andelen som fortsetter i arbeid, er bare marginalt høyere blant personer i samme aldersgruppe som ikke har tatt ut alderspensjon. Vi kommer tilbake til dette senere.

ENDRINGER I SYSSELSETTINGEN?

Syssetningen øker år for år blant folk over 60

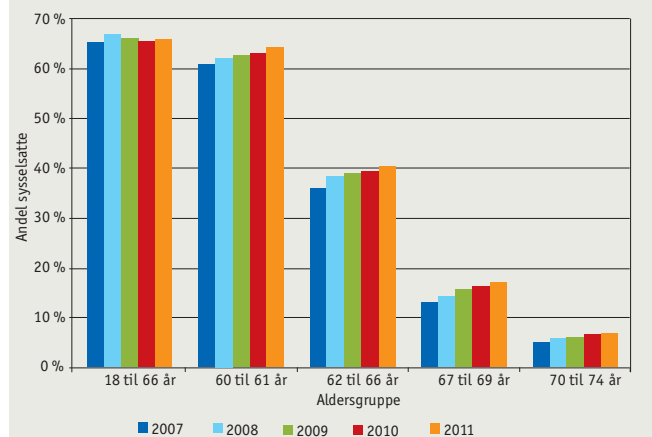
For å vurdere om pensjonsreformen har hatt noen umiddelbar effekt på sysselsettingen, har vi i figur 3 vist utviklingen i andelen av befolkningen i arbeid ved utgangen av

andre kvartal 2007–2011. Tallene inkluderer kun arbeidstakere og ikke selvstendig næringsdrivende. Totalt sett følger sysselsettingen konjunktorene, med høykonjunktur i 2007 og fortsatt høye sysselsettingstall inn i 2008. Deretter observerer vi ettervirkninger av finanskrisen i 2009 og 2010 og etterfølgende bedring i arbeidsmarkedet frem til i dag. De yngste arbeidstakerne er de mest konjunkturutsatte. For de eldre arbeidstakerne ser vi ingen negativ effekt av konjunktorene ettersom sysselsettingen her har økt år for år. Det ser heller ikke ut til at pensjonsreformen har hatt en negativ effekt på sysselsettingsgraden for aldersgruppen 62–66 år som nå har mulighet til tidlig uttak av alderspensjon.

I figur 4 og 5 har vi brutt ned sysselsettingstallene på henholdsvis privat og offentlig sektor. Det første vi observerer her er at offentlig sektor i liten grad er påvirket av konjunktorene. Videre viser det seg at veksten i sysselsettingen for den aldersgruppen som er i hovedfokus her, de mellom 62 og 66 år, kommer i offentlig sektor. Offentlig ansatte blir i mindre grad påvirket av insentivene til arbeid i pensjonsreformen. Derimot kan vi observere at sysselsettingsgraden i privat sektor har endret seg lite fra 2010 til 2011 for de mellom 62 og 66 år, mens den har økt både for de som er yngre og eldre enn disse. Dermed kan det virke som om reformen har bidratt til lavere sysselsettingsvekst for 62–66-åringene i privat sektor enn hva vi ellers ville fått.

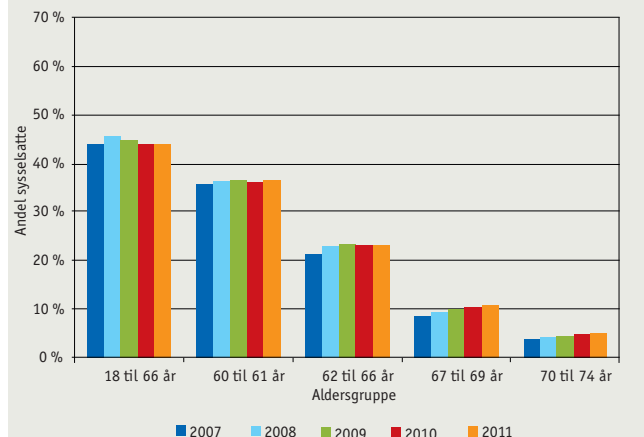
En mulig måte å forklare dette på kan være at ansatte i privat sektor som tidligere ikke hadde rett til AFP, nå har fått muligheten til å tre ut av arbeidslivet og leve av alderspensjon i stedet. I tillegg var det rundt 2 300 flere som tok ut AFP i privat sektor etter gammel ordning i desember 2010 enn det var vanlige årene før. Dette var

Figur 3:
Andel av befolkningen i arbeidsforhold ved utgangen av andre kvartal 2007–2011 fordelt på ulike aldersgrupper. Aldersstandardiserte tall.

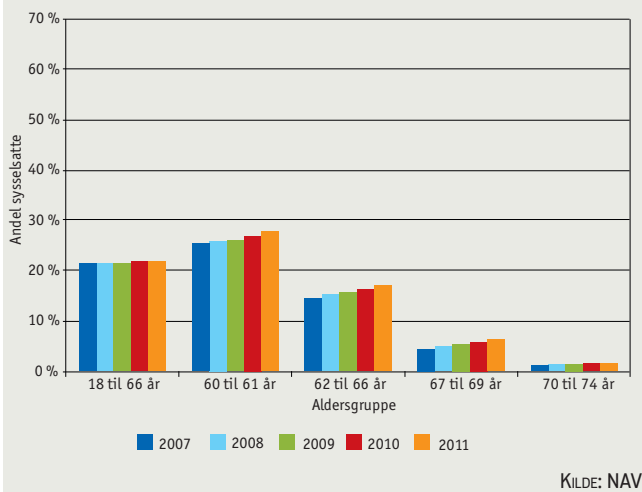
KILDE: NAV

Figur 4:
Andel av befolkningen i arbeidsforhold i privat sektor ved utgangen av andre kvartal 2007–2011 fordelt på ulike aldersgrupper. Aldersstandardiserte tall.

KILDE: NAV

Figur 5:
Andel av befolkningen i arbeidsforhold i offentlig sektor ved utgangen av andre kvartal 2007-2011 fordelt på ulike aldersgrupper. Aldersstandardiserte tall.

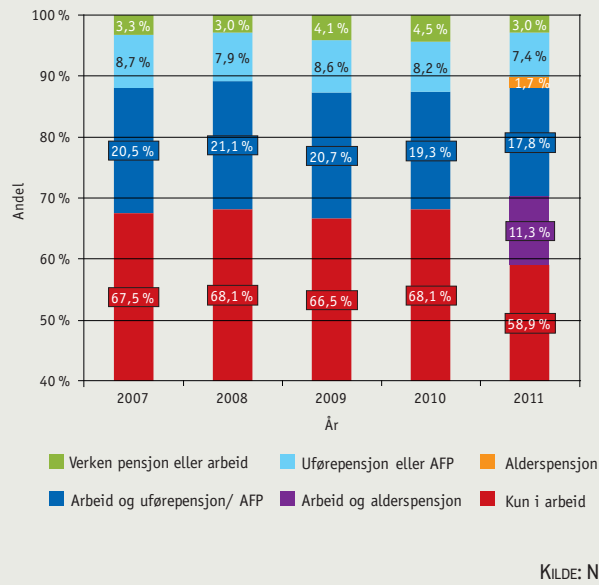
siste mulighet for uttak av gammel AFP i privat sektor, og slik AFP blir fortsatt avkortet mot arbeidsinntekt. Når mange som følge av overgangsreglene har tatt ut AFP tidligere enn de ellers ville ha gjort, kan dette ha ført til at en del også har sluttet i arbeid tidligere. Dette gjelder sannsynligvis personer som uten pensjonsreformen uansett hadde kommet til å slutte i arbeid i løpet av 2011 og som ville tatt ut AFP etter gammel ordning da.

Høyere andel fortsetter i arbeid i 2011 enn i 2010

I tillegg til å se på de generelle sysselsettingstallene, er det også interessant å se spesifikt på de personene som var sysselsatt før reformen trådte i kraft, og hvordan de kan ha blitt påvirket av fleksibiliteten som ble innført med pensjonsreformen. Dette gjør vi ved å se på om personer mellom 62 og 67 år som var i et arbeidsforhold ved utgangen av 2010, fortsatt var i arbeid eller om de mottok uførepensjon, AFP eller alderspensjon et halvt år senere. Vi har gjort tilsvarende for de forutgående årene for å se om og hvordan bildet har forandret seg. For hele perioden var i overkant av fire av ti personer i den utvalgte aldersgruppen i et arbeidsforhold i utgangspunktet.

I 2011 hadde en nesten like stor andel fortsatt i arbeid som i året med høyest sysselsetting – 2008. I hele perioden var det i underkant av ni av ti personer som fortsatte i arbeid fra årsskiftet til utgangen av andre kvartal. Det er da den samlede andelen i arbeid vi sikter til – noe som også inkluderer de som kombinerer arbeid og pensjon. Vi kan observere at denne andelen økte med om lag et halvt prosentpoeng fra 2010 til 2011, fra 87,4 prosent til 88,0

Figur 6:
Andel av sysselsatte ved utgangen av foregående år fordelt på tilstand ved utgangen av andre kvartal året etter, 2007-2011. Alder mellom 62 og 67 år.

prosent. Dette kan være en indikasjon på at pensjonsreformen har ført til at flere har fortsatt i arbeid. Som for de totale sysselsettingstallene påvirker konjunktorene denne figuren. Det har også vært en viss reduksjon i arbeidsledighet fra juni 2010 til juni 2011, noe som kan ha vært en medvirkende årsak. I 2011 var det dessuten naturlig nok langt flere som kombinerte arbeid og pensjon enn i tidligere år, siden den nye alderspensjonen kan kombineres med arbeidsinntekt uten avkorting.

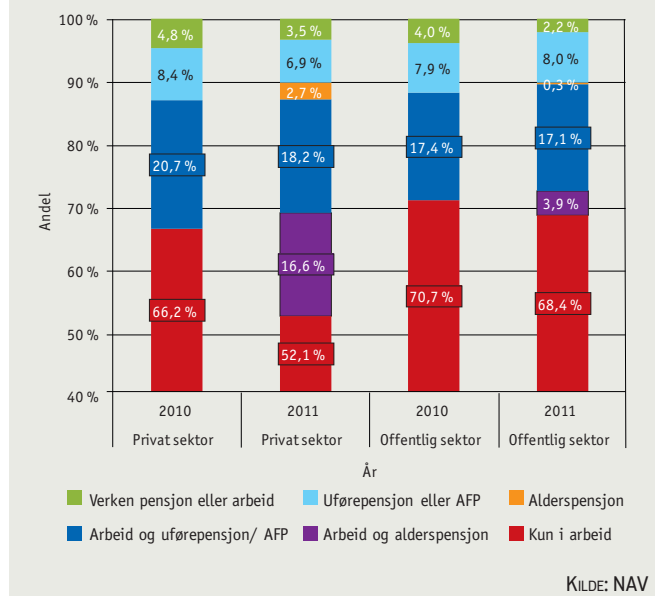
Vi kan videre observere en reduksjon i 2011 i andelen i gruppen som mottar andre pensjoner og i gruppen som verken er i arbeid eller har en pensjon. Det er rimelig å anta at mange av de som tidligere ikke hadde mulighet til å ta ut tidligpensjon, nå har valgt å ta ut alderspensjon før fylte 67 år. Den største nedgangen blant de som kun mottar en annen pensjon enn alderspensjon, er blant de som tidligere var AFP-mottakere i privat sektor. Men vi kan også observere en viss nedgang i andel nye tilfeller med uførepensjon.⁵

Andelen med både arbeid og pensjon øker kraftig i privat sektor

Figur 7 viser tilsvarende andeler som i figur 6, men nå for henholdsvis privat og offentlig sektor i 2010 og 2011. Som ventet er det langt flere i privat sektor som har benyttet seg av muligheten til uttak av den nye fleksible alders-

⁵ Se Lien (2011).

Figur 7:
Andel av sysselsatte i henholdsvis privat og offentlig sektor ved utgangen av foregående år fordelt på tilstand ved utgangen av andre kvartal året etter, 2010–2011. Alder mellom 62 og 67 år.

pensjonen. De fleste som har gjort dette i offentlig sektor har valgt å ta ut den nye alderspensjonen i kombinasjon med å fortsette i arbeid. Dette er akkurat som forventet, siden uttak av AFP som regel vil være å foretrekke fremfor alderspensjon for offentlig ansatte som slutter i arbeid eller reduserer stillingsandelen før 67 år. De som har tatt ut alderspensjon og som har avsluttet sitt arbeidsforhold jobbet i hovedsak i privat sektor.

I offentlig sektor finner vi en noe høyere andel som fortsetter i arbeid i 2011 enn i privat sektor – 89,4 prosent mot 86,9 prosent. Vi finner tilsvarende forskjell mellom privat og offentlig sektor også i tidligere år. Dette kan ha trolig ha sammenheng med ulik næringssammensetning og at privat sektor i større grad har innslag av tunge manuelle yrker. En logistisk regresjonsanalyse av sannsynligheten for å fortsette i arbeid fra 2010 til 2011 viser nettopp dette. Når vi kontrollerer for blant annet næringsbakgrunn, så finner vi faktisk at det er større sannsynlighet for å fortsette i arbeid i privat sektor enn i offentlig sektor.⁶

Økningen i andelen som fortsetter i arbeid fra 2010 til 2011 er også større i offentlig enn i privat sektor. Den samlede andelen som fortsetter i arbeid er så å si uendret i privat sektor, mot en økning på over ett prosentpoeng i offentlig sektor. Dermed gjenfinner vi samme bilde som

⁶ Resultatene fra denne regresjonsanalysen vises ikke i denne artikkelen. De øvrige forklaringsvariablene som er brukt er kjønn, og om personen hadde AFP eller uførepensjon.

vi så for utviklingen i de totale sysselsettingstallene: Det kan se ut som om pensjonsreformen ikke har hatt noen positiv effekt på sysselsettingen for aldersgruppen 62–66 år i privat sektor på kort sikt.

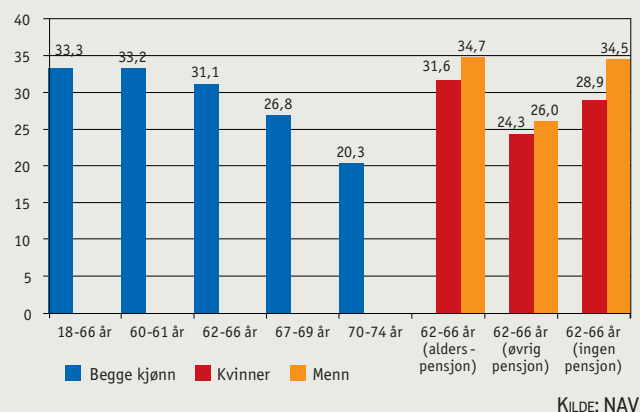
Mange kombinerer alderspensjon med heltidsarbeid

Lovfestet rett til deltid for personer over 62 år ble innført i 2008. Det er en forutsetning at dette kan gjennomføres uten vesentlig ulempe for bedriften. Muligheten til deltidarbeid i kombinasjon med uttak av gradert alderspensjon vil gi folk muligheten til å trekke seg gradvis tilbake fra arbeidslivet. Men foreløpig ser det ikke ut at pensjonsreformen har ført til at flere reduserer sin arbeidstid. Gjennomsnittlig arbeidstid faller noe med alderen, men vi ser ingen endring i denne sammenhengen i 2011 sammenlignet med tidligere år.

Figur 8 viser avtalt ukentlig arbeidstid per sysselsatt ved utgangen av andre kvartal 2011 for ulike aldersgrupper. For aldersgruppen 62–66 år har vi vist separate tall for de som kombinerer arbeid og alderspensjon, de som kombinerer arbeid med øvrige pensjoner (uførepensjon, AFP eller etterlattepensjon) og for de som arbeider uten samtidig å motta noen pensjon.

Vi finner at de 62–66-åringene som kombinerer arbeid og alderspensjon, faktisk har lengre arbeidstid enn de som jobber uten å motta pensjon. Dette gjelder både for kvinner og menn, men forskjellen er størst for kvinnene. En av årsakene er at du må ha tilstrekkelig høy pensjonsopptjening for å ta ut alderspensjon før 67 år. Mange deltidsarbeidende oppfyller ikke dette vilkåret. Dette kan likevel ikke forklare hele forskjellen, og hovedforklaringen må være at mange av de nye pensjonistene ønsker å fortsette i fulltidsarbeid. Dette gjelder til tross for at mange av de nye alderspensjonistene allerede har lange

Figur 8:
Avtalt ukentlig arbeidstid per sysselsatt ved utgangen av andre kvartal 2011 i ulike aldersgrupper

yrkeskarrierer bak seg (Dahl, 2011). Av de som kombinerer arbeid og alderspensjon, er det nesten 80 prosent som har en avtalt arbeidstid på mer enn 30 timer.

Store forskjeller mellom næringer

Hvor mange mellom 62 og 67 år som velger å fortsette i arbeid, varierer mye mellom næringer. I figur 9 sammenligner vi andelen av de som var i arbeid i foregående år som fortsatt er i et arbeidsforhold et halvt år senere for 2010 og 2011. Vi har tidligere vist en klar sammenheng mellom tidlig uttak av alderspensjon og næring, hvor det var spesielt personer som arbeidet i bygg- og anleggsvirksomhet og i industrien som hadde benyttet seg av muligheten til tidlig uttak av alderspensjon (Dahl, 2011). Vi finner nå igjen industri som en næring hvor det er relativt mange som har avsluttet sine arbeidsforhold. Men sammenlignet med 2010, hvor mange i denne næringen hadde rett til AFP, er det flere som har fortsatt i arbeid i 2011. Det er usikkert om dette er en direkte konsekvens av fleksibiliteten i pensjonsreformen, eller om det er andre momenter – slik som konjunktursituasjonen – som er årsak til utviklingen.

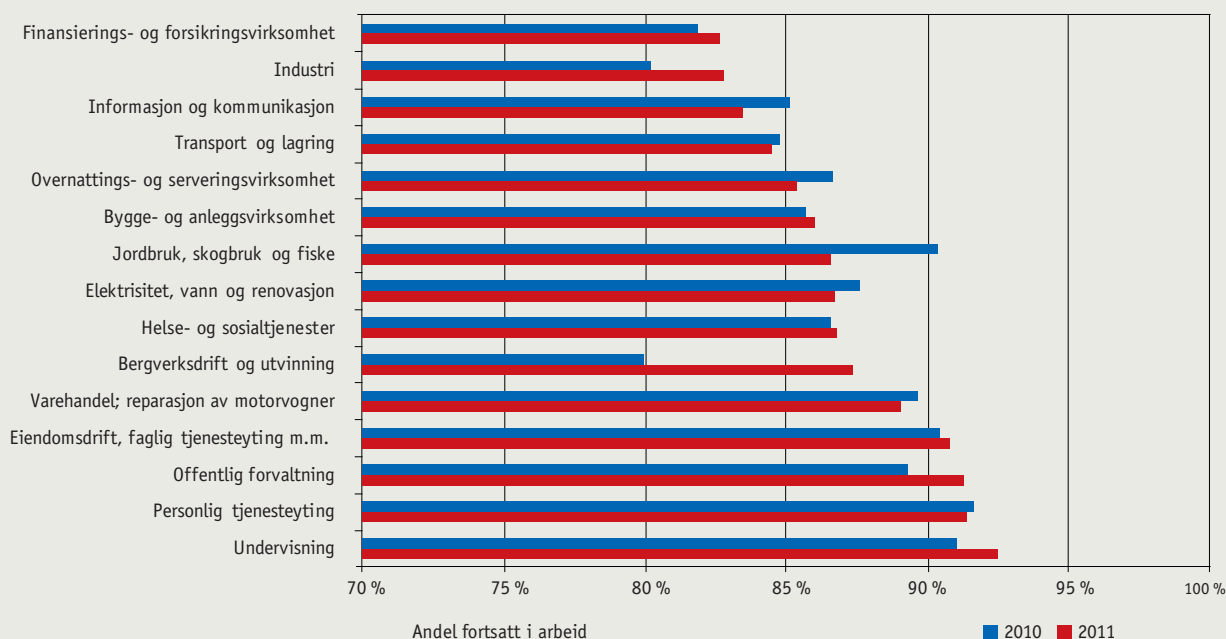
Undervisning, personlig tjenesteyting og offentlig forvaltning skiller seg positivt ut i den forstand at mange som jobber i disse næringene fortsetter å stå i arbeid. Vi har tidligere sett at det har vært en positiv utvikling i

sysselsettingen i offentlig sektor. Dette finner vi igjen her ved at mange fortsetter i arbeid i næringer som i hovedsak er å finne i offentlig sektor. Hermansen (2011) viser at forventet pensjoneringsalder for lærere har økt mest av alle grupper i kommunal sektor. Våre resultater støtter dette funnet – undervisning er den sektoren hvor andelen som fortsetter i arbeid er høyest både i 2010 og 2011.

Størst økning i andelen som fortsetter i arbeid finner vi innen bergverksdrift og utvinning, der andelen øker fra 80 prosent i 2010 til 87 prosent i 2011. De fleste i denne næringen jobber innen utvinning av råolje og naturgass. Det er trolig flere forhold som forklarer denne økningen. For det første er det sterk etterspørsel etter arbeidskraft i denne næringen. NAVs bedriftsundersøkelse for 2011 (Handal og Myklebø, 2011) viser at ingeniører er blant yrkesgruppene hvor det er størst mangel på arbeidskraft i 2011, og det er også der mangelen øker mest. For det andre har mange av de ansatte på kontinentalsokkelen en særaldersgrense i arbeidsforholdet på 65 år. Denne gruppen har tidligere ikke hatt AFP, da AFP etter gamle regler ikke kunne kombineres med slik særaldersgrense. Fra 2011 har mange av disse fått tilgang til ny AFP i privat sektor. Men det var først sent i 2011 at det ble avklart at også de eldste ansatte med kort ansiennitet i AFP-ordningen vil bli omfattet av ny AFP ved at bedriftene betaler ekstra pensjonspremie. Det er da sannsynlig at mange ansatte har fortsatt i arbeid i påvente av denne avklaringen.

Figur 9:

Andel som fortsatt er i arbeid ved utgangen av andre kvartal av de som var i arbeid ved utgangen av foregående år fordelt på næring. Alder mellom 62 og 67 år. 2010–2011.

KILDE: NAV

Jordbruk, skogbruk og fiske skiller seg ut med størst nedgang fra 2010 til 2011 i andelen som fortsetter i arbeid – fra 90 prosent til 86 prosent. Dette må ses i sammenheng med at vi her kun ser på de som er i registrerte arbeidsforhold. De fleste som jobber i denne næringen er selvstendig næringsdrivende, og er dermed ikke inkludert i våre tall som kun har med de som er i et arbeidstakerforhold. De som faktisk er inkludert i tallene, jobber i hovedsak med tjenester tilknyttet jordbruket og har relativt lave stillingsandeler. Det er rimelig å anta at en del av disse er selvstendig næringsdrivende innen jordbruket i tillegg til å ha en bijobb som tjenestetilbyder. Dermed kan vi ikke si sikkert om de som har sluttet i registrert arbeid i denne gruppen, faktisk har avsluttet sitt arbeidsliv helt.

REFERANSER:

Dahl, Espen Halland (2011), «Fleksibel alderspensjon: Hvem benyttet seg av muligheten til tidlig uttak», *Arbeid og velferd* nr. 2-2011, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Oslo

Handal, Jørn og Sigrid Myklebø (2011), «Bedriftsundersøkelsen 2011», *Arbeid og velferd* nr. 2-2011, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Oslo

Hermansen, Åsmund (2011), «Pensjonering før fylte 67 år», *Fafo-rapport* 2011:23, Fafo, Oslo.

Lien, Ole Christian (2011), «Pensjonsreformen: Hvilken effekt har den på uttaket av helserelaterede ytelser?», *Arbeid og velferd* nr. 4-2011, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Oslo

Pensionsmyndigheten (2011), «Pensionsåldern», Pensionsmyndigheten, Stockholm.

Prop. 1 LS (2010–2011), «Skatter og avgifter 2011», Finansdepartementet, Oslo

Prop. 1 S (2010–2011), Arbeidsdepartementet, Oslo

Villund, Ole (2010), «Evaluating employment classification. A quality survey linking survey data and register data», Document 9/2010, Statistisk sentralbyrå, Oslo/Kongsvinger